

Az Úr és a nép szolgálatában

A Nagypatakon született vagy szolgált papok közül többen is kiemelkedtek a moldvai klérus átlagából, vagy jó, vagy éppenséggel rossz értelemben. A szomszédos Forrófalváról Nagypatakot is terrorizáló Romilla Bonaventuráról már esett szó, de születtek és éltek itt olyan lelkiatyák is, akik valóban megérdemelték ezt a címet. Mindenekelőtt a mártír életű, románul Gherghina Ioannak nevezett lelkészt kell említenünk, aki 1915. március 25-én született Nagypatakon. Románosított nevének eredeti, magyar formája Györgyina – talán Győrbíró? – János, csángó hívei Gyergyina páterként ismerték. 1929-ben lett novícius a moldvai minorita ferences rend szemináriumában Halasfalván (Hălăucești), s szerzetesi fogadalomtétel után, 1941. május 11-én Lujzikalagorban szentelték pappá. Szabófalva, Tatrosvásár, Burjánfalva és Kelgyest után, 1947-ben nevezték ki Lészped plébánosává, ahol akkor fakultatív módon magyar nyelven folyt az oktatás, utóbb éppen Kallós Zoltán tanárságával. Gyergyina páter Jézus tanítványaihoz intézett felhívását – „menjete s hirdesséte az ígémet minden népnek a maga nyelvén!” – követő gyakorlata szerint híveivel megegyezve, egyik héten a nagymiséte tartotta magyarul s a kicsi miséte románul, a másik héten fordítva. 1959-ben azonban, a magyar nyelvű oktatás megszüntetésével egy időben, 1959. január 9-én, Kallóssal együtt letartóztatták, s a jászvásári katonai ügyészség 9 évi börtönre, 4 évi kényszermunkára és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Mint egy vele együtt szenvedő székely plébánostársa később elmondta: a Duna-deltába száműzve naponta egy szobányi(!) földet kellett kiásniuk embertelen körülmények között. Az 1964. júliusi általános amnesztiával, a valódi bűnösökkel együtt szabadult és Somoskára került plébánosnak hívei nagy örömeire. Itt már nem prédikálhatott

és misézhetett anyanyelvükön, de ha kérték, így gyóntatta őket. Magyarországról érkező paptársainak sem engedhette, hogy magyarul misézzenek a somoskai templomban, mert mint mondta: „Súlyos következményei lennének kegyedék számára is, ha följelentenének bennünket, hogy magyarul miséztek a magyar híveknek.” Nyugdíjba menetele után, 1980-tól szülőfalujában, Nagypatakon szolgált „kisegítő lelkipásztorként”, 1989 után pedig Prezestre kerül az öreg szerzetesek otthonába, ahol 1998 júliusában (!) nyugdíjmegvonással fenyegették, ha magyarországi paptársait fogadni merészeli. 1998. december 21-én szabadította meg az Úr ettől a földi pokoltól, s december 23-án temették Nagypatak ősi temetőjébe.¹

2013-ban a Fialalok a Moldvai Csángókért Egyesület támogatásával szobrot állítottak neki a könyvtár előtti kertben. Csoma Gergely szobrászművésznek ez már az ötödik csángóföldi szobra. A kétszeres életnagyságú tölgyfa portrészobor, amelynek leleplezésére egy jó kis ünnepséget szerveztek, karakterisztikusra sikerült, de ott van benne az a szilárdság, és meggyötörtség, amit ő maga is tapasztalt Gyergyinában. A csángókat jól ismerő Csoma elmondta, hogy egy alkalommal személyesen is találkozott Gyergyina Jánossal, felidézte az ő emlékét, beszélt az embertelen körülményekről, amelyek között több ezer társával együtt a Duna-csatorna kényszermunkáiban 8 éven keresztül dolgozott a mártírpap.

A páter temetésén részt vett falustársa, az ugyancsak Nagypatakon született Kósa Antal (Anton Coșa), magyarul kiválóan értő és beszélő papi személy, aki a besszarábiai (Moldávia) Kisjenőben (Kisinyov) tölti be a püspöki hivatalt. Nagypatakon élt mómokája sok-sok magyar egyházi és világi éneket tudott. Így vallott gyermekkoráról: „Kisgyerek koromban a családban megtanultam magyarul beszélni, de mivel a szomszédok románul beszéltek, én magam kisgyerekként elkezdtem beszélni a román nyelvet is. Az egész faluban egyesek beszélnek: hol magyarul, hol románul. Egyik köszön magyarul, a másik válaszol románul. Mások mindkét nyelvet egyidejűleg használják. Ez a beszédmód nagyon természetes, és úgy tűnik, hogy nagyon régi. Akkor is, ha már nem tiszta ez a nyelv, mi magyarnak érezzük. (...) Karácsony előestéjén, amikor kolindálni járnak a házakhoz, voltak gyermekek, akik el tudták énekelni magyarul a karácsonyi éneket. Elismerésként a házigazdák megajándékozták egy nagy kalácscsal! Én is emlékszem még nagymamámra, sőt édesanyámra is, aki tudott magyarul egy vasárnap reggeli imát és egy nagyböjti éneket. Ez mai napig öröm számunkra, és néha-néha megkérjük édesanyánkat, hogy mondja el nekünk a vasárnap reggeli imát. Most ismét megkértem őt, és sikerült leírnom, hogy Önök is megismerjék:

Felkelék én vasárnap jó régvél,
 Kimenék én az ajtóm elejibe,
 Kitekinték e magosz Kálváriára.
 Ott van egy káponyecsko,
 Belül van kegyelmesz,
 Kiviül vala aranyosz,
 S ott vala Asszonyunk, Mária leborulva.
 Szent haja leeresztve,
 Szent szíve elirvadva.
 Olvassza vala
 Százhusz szemecskét,
 Özvegyekért és árvákért isz.
 Odamene mi Urunk, Iszteniünk.
 Azt kérte Asszonyunk, Máriától:
 Minek van ő leborulva,
 Szent haja leeresztve,
 Szent szíve elirvadva?
 Azétt vagyok én leborulva,
 Szent hajam leeresztve,
 Szent szívem elirvadva,
 Hogy harmad napjától
 Nem láttam a Szent áldott Fiecskámot.
 Asszonyunk, Mária ha térgyen hegyre mene,
 Szent Fiát a keresztfán meglátná!
 Asszonyunk, Mária a térgyen hegyre mene,
 Szent fiát e keresztfán meglátá.
 Azt szólá: Ó, áldott Szent Fiam!
 Hogy lehetne, hogy én érted meghalhaszszak?
 Édesanyám! Értem meg nem halhat,
 Mert ha értem meghal, minden anya
 Meghal az ő dermekeiért.
 Ki eszt menden vasárnap jó régvél elmondhaszsa,
 Mennyei országnak a polcát megláthaszsa.
 Amen!²²

A Nagypatakon született papok között kiemelkedő helyet foglal el Ioan Maria Duma püspök, aki 1896-ban – Márton Áron gyulafehérvári püspökünkkel egy évben – született, 14 évesen lépett be a halasfalvi ferences szemináriumba. Részt vett az első világháborúban, majd tanulmányait befejezve, 1924-ben szentelték pappá Rómában. Előbb Szabófalván, majd Halasfalván és Galacon szolgált.

„1948-ban a latin rítusú római katolikus püspökök közül csupán Márton Áron gyulafehérvári és Anton Durcovici jászvásári püspökök maradtak meg hivatalukban. Miután a két püspök megtagadta az együttműködést, a kommunista hatalom megtorló intézkedésekbe kezdett: Márton Áront és Anton Durcovici-ot 1949. június 21-én, illetve június 26-án letartóztatják. A kommunista hatalom csalódottan konstataulta, hogy a két vallási vezető elszigetelésével nem lanyhult a katolikus egyház ellenállása a hatalom azon igyekezetével szemben, hogy az egyházat engedelmes felekezetté degradálják, mivel a Vatikán, amely előrelátta a Szovjetunió érdekszférájába jutott államok katolikus-ellenes politikáját, megfelelő megoldásokat talált az egyházi vezetés folytonosságának fenntartására. Fel-

Ioan Maria Duma püspök Zsitár Anna néni édesanyjával

függesztve a megüresedett püspöki szék betöltésére vonatkozó kánonjogi előírásokat, a Szentszék 1949. július 29-én kelt rendeletében (*De Nominatione Ordinariorum Substitutorum*) a rezidens püspököket felhatalmazta arra, hogy a megbízható papok közül két helyettest (ordinarius substitust) nevezzenek ki, akik a kinevezésük sorrendje szerint vegyék át a püspök feladatkörét, amennyiben a hatóságok a püspököt akadályoznák az egyházmegye vezetésében. Az ordináriusnak, amikor az egyházmegye élére kerül, úgyszintén ki kellett neveznie egy papot, aki majd őt követi hasonló minőségben. A kánonjog az ordinarius substitusoknak a püspökéhez hasonló egyházkormányzati jogokat biztosított. A fentiekén kívül, mintegy tartalék, kiegészítő eljárásként, a Nunciatúra megbízatást kapott arra, hogy titkos püspököket szenteljen, ezek között említjük meg Duma János, Boros Béla és Joseph Schubert püspököket.²³

Ioan Maria Dumát 1948 decemberében szentelték püspökké, 1951-ben azonban letartóztatták és 25 év börtönbüntetésre ítélték. Büntetését végül 4 évre csökkentették, 1955 szeptemberében szabadul ki, kényszerlakhelyéül a iasi-i püspöki palotát jelölték ki. Itt kapja meg Márton Áron tájékoztató levelét is 1956 februárjában:

„Tájékoztató Duma János apostoli delegátus számára
 Monsignore,

Nagy örömmel és testvéri szeretettel köszöntöm kiszabadulása alkalmából. Reméltem, hogy rövid időn belül személyesen is találkozunk, és megbeszélhetjük a mindnyájunkat érdeklő kérdéseket. Sajnos, Főtisztelendőséged újabb internálásával ezt a halvány kilátást is köd borítja be.

Jasi magányában tehát levéllel keresem fel, egyrészt, hogy tájékoztassam, másrészt, hogy segítsen az ügyeken, ha tud. Jasi papok Főtisztelendőséged kijelentésére hivatkozva azt állítják, hogy Főtisztelendőségednek az Apostoli Szentszéktől az egész ország területére szóló rendkívüli felhatalmazása van. Ha ez igaz, akkor talán hozzáfoghathat egy-két probléma megoldásához.”

A köszöntő sorok után az egyházmegyék vezetésének rendezéséről, az egyházmegyék súlyos helyzetéről, gondjairól, a görög katolikusok helyzetéről olvashatunk a levélben, melyet Márton Áron a következő mondatokkal zár:

„Ne vegye rossz néven, hogy sokat fecsegetem. Főtisztelendőségnek van ideje, hogy hosszú leveletem elolvassa, nekem pedig lelki szükséglet, hogy kibeszéljem magamat. Elnézését kérem azért is, hogy leveletem magyarul írtam. Főtisztelendőség jobban tud magyarul, mint én románul. És ha egy-két szót nem értene meg, bizonyára akad a környéken egy búsuló magyar, akit segítségül hívhat. Magamat és ügyeinket imáiba ajánlva, maradtam Főtisztelendőségnek igaz tisztelem nyilvánításával Krisztusban testvére

Márton Áron s. k. Gyulafehérvár, 1956. február 20.²⁴

Ioan Duma püspököt 1956 őszén a Konstanca megyei Kogălniceanura „számúzik”, onnan 1958-ban áthelyezik Târgu Jiuba, ahol 1981-ben bekövetkezett haláláig plébánosként működött. Nagypatakon temették el. Szülőfalujában híven ápolják a titokban felszentelt püspök emlékét, a könyvtár és a falumúzeum az ő nevét viseli, ahol személyes tárgyaiból kis kiállítás is megtekinthető.

Zsitár Anna néni személyesen is ismerte a püspököt, házában „szent sarkában” több fényképe is megtalálható. Szívesen mesél nekünk róla:

„Gye tot tartott Nagypatakhöz, gye tot eszes állat vót, ulljan vót, hogy nem birt egy guvern es semmit se vele csinálni, vetekedett, tartott a szentséges pápához. Úgy tartott a Jóistenhez hezza, hogy amikor eljöttek a ruszok a kettődik verekedéskor, akkor ő Galacba paroh vót. Elfutott az egész, de ő kiállott. Amikor visszajöttek azok a rendezések, mindenki a helire, odahítták a szekuritáthez, s mondták neki, hogy mit adjanak neki ezért. Ő nem kívánt szemmit, csak hagyják, hogy a ferences gúnyát hordozza. Szenki nem hordozta 30 évig, amikor felszakasztották a ferenceseket. 49-be vót püspöknek felrendezve, de nem iasi-i püspöknek, nem

tutták aszt engedni. Ő nem lehetett legyen püspök itten, mert nem vót kárnétja. Durcovici-ról nem szokot tudok én, csak annyit, ők prietenyok vótak. Én őt nem kaptam, testvérem van megbérmálva vele, a nagyobb néném. Amikor bezárták, nem akarták hagyni az egyházat püspök nélkül, a nuncius szentelte fel Dumát, mert birt felelni mendenről, amit kért a rendezés. Egyféle küldöttje vót a pápának, de nem rekommandálódhatott, mint püspök, csak ment, vizitálta a helyeket még Árdeálban is. Kellett a szentséges pápának feleljen, hogy hogy van is Romaniében. Aztán azt mondták, hogy spion, s megbüntették, elzárták. Gye tot tartotta a legaturát Márton Áronnal is.

A férjem Târgu Jiuba mene dolgozni. Jött vót egy ifjú páter a faluba, s mentem, hogy fizessek egy misét, hogy Isten segítse meg a gazdámat. Kérdi, hol dolgozik, mondom, ne hol. Hát nem tudja, hogy ott van egy páter innet a faluból, egy öreg páter. Ha hazajön, jöjjön el hezzám. Írt egy írást Duma püspöknek, hogy a gazdám vigye el. Aztán én is jártam nála. Mikor megláttam, milyen szegénységbe van, majd elepedtem. Hazajöttem, s mondtam, hogy úgy kell csánni, kell vinni annak az állatnak es valamit. Összepakoltam, amiből vót, s elküldtem. A néném vitte el, s ott es maradt egy időre gondozni őt. Minden áldott nap imádkozott értünk, a Zsitár családért.

Nem akármilyen lélek vót, az Iszten erőst szerette őt, imáját meghallgatta. Azt mondta nekem egyszer: az amelik az anyanyelvet nem tudja megtakarítani s megböcsülni, legszegényebb ember e földön.”

A Nagypatakon szolgált papok közül mindenképp meg kell említenünk Ioan Minuț páter is, aki az 1953-ban megalakult, Forrófalvától leszakadt önálló nagypataki plébánia első plébánosa volt. 1907-ben született Somoskán, 14 évesen lép be a halasfalvi ferences szemináriumba, 1932-ben szentelték pappá, Lészpeden, Ojtuzon, Sinaián volt plébános. Az idősebb falubeliek még jól emlékeznek rá, hiszen 23 éven keresztül, 1975-ig szolgált a faluban. Latinul, románul és magyarul is misézett. Nem törődött azzal a fentről jött rendelettel sem, miszerint csak románul misézhet, ő továbbra is több nyelven végezte az istentiszteletet. Összetűzésbe is került emiatt egy Salamon nevezetű kántorral, aki a helybeliek elmondása szerint csak románul volt hajlandó énekelni a templomban. Ármánykodásai a pap elhelyezéséhez, majd nyugdíjazásához vezettek.

Nagypatak, más moldvai csángómagyar falvakhoz hasonlóan, több papot is adott az Úrnak az elmúlt évszázadban. A plébánia statisztikája jelenleg 18 papot, 1 diakónust, 1 szerzetest és 8 seminaristát tart számon. Ebből hat pap a iasi-i egyházmegyében, hét külföldön, négy Erdélyben és Bánátban, egy pedig Bukarestben szolgál.

1. Gyergyina páterre vonatkozó adatok forrása: Jáki Sándor Teodóz: *Csángókról, igaz tudósítások*. Való Világ Alapítvány. Budapest, 2002. 89–94.

2. *A moldvai csángók*. Szerk.: Diószegi László. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2006. 115–116.

3. Lásd bővebben: Denisa Bodeanu: Márton Áron püspök letartóztatása, pere és börtönbüntetése a Szekuritáté Irattárát Vizsgáló Országos Tanács (CNSAS) dokumentumai tükrében. *Székelyföld*, 2012. augusztus. XVI. évf. 8. szám. 81–105.

4. Márton Áron: *Válogatott írásk és beszédek*. Székely Könyvtár, 18. kötet. Csíkszereda, 2013. 235–241.

ELŐFIZETŐK

ROMÁNIA

BAJNA GYÖRGY – Gyergyószentmiklós; **BÁLINT MÓZES** – Székelyudvarhely;
CZELLE CZ JENŐ – Marosvásárhely; **CSISZER IMRE CSABA** – Csíkszereda; **CORNEL CADAR** – Iași; **DÁNILÁ IOAN** – Bákó;
FORRAI TIBOR – Homoródszentpál; **FÜLÖP LAJOS** – Székelykeresztúr;
ISTÓK GYÖRGY – Klézse; **ISTOC MIHAI** – Klézse; **KAKAS ZOLTÁN** – Sepsiszentgyörgy; **KISS MIKLÓS** – Csíkszereda; **KONSZA VILMOS** – Sepsiszentgyörgy;
KOVÁCS ISTVÁN – Sepsiszentgyörgy; **LÉSTYÁN SÁNDOR** – Kézdivásárhely;
PÉNTEK JÁNOS – Kolozsvár; **ROBU ALEXANDRU** – Kolozsvár; **SEPRÓDI JÓZSEF** – Dicsőszentmárton;
TAMÁS KLÁRA – Csíkszereda; **TÁNCZOS VILMOS** – Kolozsvár; **TIMÁR KARINA** – Kolozsvár; **VITOS LÁSZLÓ** – Csíkszereda

MAGYARORSZÁG

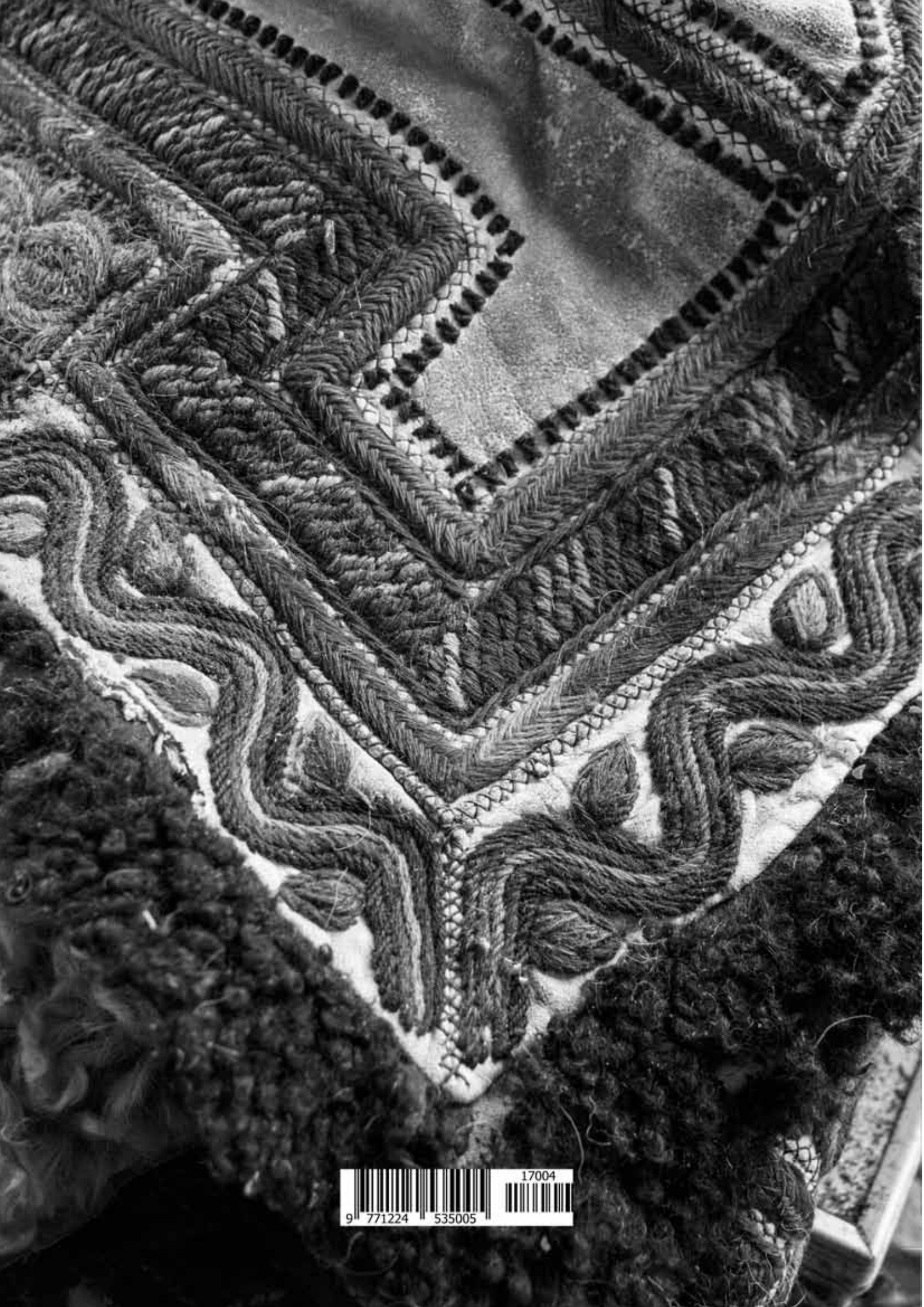
BITTMAN KÁROLY – Zirc; **CSÓTI MÁRTA** – Budapest; **DÓSA GYULA** – Szolnok;
DR. ERDEI ANTAL – Gyöngyössolymos; **ERDŐSINÉ KÉRY JUDIT** – Budapest;
FELFÖLDI ELEK – Budapest; **FÖLDELMESI LÁSZLÓ** – Karmacs; **GÁTAY ISTVÁN** – Devecser; **GERGELYNÉ KOVÁCS MÁRIA** – Budapest;
GYÖNGYÖSSY LAJOS – Budapest; **DR. GYURKOVITS KÁLMÁN** – Mosdós; **HÉJJ CSABA** – Budapest;
HUDÁK JÓZSEFNÉ – Szerencs; **DR. ISZLAI SÁNDOR** – Berettyóújfalú; **JÓZSA LÁSZLÓ** – Tápiógyörgye; **DR. KÁLMÁN FLÓRA** – Kecskemét;
DR. KÉRY SÁNDOR – Budapest; **IFJ. KÉRY SÁNDOR** – Budapest; **KÖZSÉGI KÖNYVTÁR** – Besenyszög; **DR. KÓVÁRY GYÖRGY** – Zirc; **KUKODA VILMOS** – Zirc;
MOLNÁR ALADÁR – Sopron; **MUNKÁCSI GYÖRGY** – Szolnok; **NAGY JUDIT** – Pécs;
NEMES SÁNDOR – Hejce; **PAPP DEZSŐ** – Békésszentandrás;
DR. SURDY MIKLÓS – Budapest; **SZEMES KÁLMÁN** – Budapest;
TOST ATTILA – Sopron; **VÁRKÖVI LÁSZLÓ** – Vác;
VERES LÁSZLÓ – Budapest; **ZIRCI ORSZÁGZÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY** – Zirc;

MÁS

DR. DOBÓ ATTILA – Németország; **DR. DOBÓ TIBOR** – Németország;

INTÉZMÉNYEK

ATCOM SZÖVETKEZETI TÁRSASÁG – Csíkszereda; **BOD PÉTER MEGYEI KÖNYVTÁR** – Sepsiszentgyörgy; **CSÍKI SZÉKELY MÚZEUM** – Csíkszereda;
KÁJONI JÁNOS MEGYEI KÖNYVTÁR – Csíkszereda;

9 771224 535005 17004